

Feszty Árpád festőművész egy párizsi útja során, most száz éve látott egy körképet. Népszerű műfaj volt ez a múlt században. Európa számos városában festettek és működtek ilyeneket, miután vállalkozásként sem bizonyultak rossznak nagy látogatottságuk következtében. Azt mondhatnánk, hogy a körkép volt az akkori idők mozija. Képzeli magunkat egy óriási körcsarnok közepén álló pódiumra. Ezen körbefordulva tájakat, jeleneteket látunk folyamatosan, a látványnak, azaz a képnek nincsen eleje, sem vége. Közöttünk és a falon körbefutó festmény között odaillő díszletet, diorámát találunk, igazi fűvel, kövekkel, tárgyakkal, s ez olyan észrevehetetlenül megy át a festett világba, hogy úgy érezzük, valóságos táj vesz bennünket körül.

Akkora sikerük volt ezeknek a körképeknek, világszerte elterjedt nevükön panorámáknak, hogy az egyes városok alkalmanként cserélték őket egymás között. Így került például a Feszty-körkép Londonba, a ma Wrocławban lévő Raclawicei panoráma pedig Budapestre. Persze ennek az volt az egyik feltétele, hogy méreteik nagyjából megegyezzenek, hiszen a befogadó épületen nem lehetett változtatni. Kialakult egy „szabvány”, amely szerint a vászon magassága 15, hossza, azaz a kör kerülete pedig 115 méter körül volt.

Feszty, amikor látta, hogy egy festő számára mekkora lehetőségeket nyújt egy ilyen panoráma, elhatározta, hogy megfesti a bibliai özönvíz témáját. Sietett apósához, Jókai Mórhoz, elűjságnálni a grandiózus tervet. Az ötlet tetszett a híres regényírónak is, de rábeszélte vejét, hogy a témát változtassa meg. Közelgett a honfoglalás ezredik évfordulója, kézenfekvő volt tehát Jókai javaslata, hogy Fesztynek a magyarok bejövételét kell megörökítenie nagyszabású munkáján.

Gyorsan hozzáfogtak a terv megvalósításához. Megrendelték a vásznat Belgiumból, megtervezték a mintegy 40 méter átmérőjű épületet, a költségek biztosítására pedig létrehoztak egy betéti társaságot. Feszty Árpád három barátjával elutazott a Vereckei-szoroshoz, ahol eleink átjöttek a Kárpátokon. Ott, a Volócí völgyben, összeeskábáltak egy kis faházat, ablakokkal a négy égtáj felé, hogy minden irányba lehessen látni, illetve rajzolni a tájat. Amelyet aztán az itt készült vázlatok alapján arányos nagyítással megfestettek a képen. Olyan hitelesen, hogy a különböző hegyeket ma is azonosítani tudjuk.

A hitelesség kérdését nemcsak a tájra vonatkozóan tartotta fontosnak a művész. Könyvtárakban, múzeumokban igyekezett minél alaposabban megismerni a honfoglalók viseletét, fegyverzetét és mindenféle használati tárgyait.

Amint az épület elkészült, fölfüggesztették a nyolc méter széles sávokból összevarrt vásznat, kezdődhetett a kép festése. Arra gondolni sem lehet, hogy ekkora feladattal egyetlen ember megbirkózhata. Feszty is bevonta a munkába Mednyánszky Lászlót, Ujváry Ignácot,

A Feszty-körkép

DÖNTÉS A LENGYELEK JAVÁRA

Tizenegy évszázad. Pár esztendő híján ennyi telt el azóta, hogy Árpád apánk új hazába, ebbe a Kárpátok övezte szép medencébe vezette népét. Ha méltó módon akarjuk ünnepelni az 1100. évfordulót, lassan készülnünk kell rá, mint ahogy száz évvel ezelőtt is javában folytak az előkészületek a millenniumi ünnepségekre. Ekkor született meg az a hatalmas alkotás is, amely az utóbbi másfél évtizedben ismét gyakran hallatott magáról, mégis

oly bizonytalanok róla az ismereteink: a Feszty-körkép.

Sűrűn találkozunk efféle kérdésekkel: mikor fejeződik be a helyreállítása, miért éppen mostani gazdasági helyzetünkben foglalkozunk vele, igaz-e, hogy külföldi szakemberek restaurálják, miként került Szegedre, és így tovább. Ha röviden áttekintjük létrejöttének körülményeit és viszontagságos történetét, választ is kapunk a kérdésekre.

Spányi Bélát, akik már a helyszíni vázlatok készítésénél is vele voltak. Rajtuk kívül hosszabb-rövidebb ideig segédkezett még az ismertebb mesterek közül Mihalik Dániel, Olgyai Ferenc, Pállya Celesztin, Vágó Pál, Barsy Adolf, Ziegler Károly is. A vászon előtt körbefutó vasúti sínen tologatható hatalmas állványzatot szerkesztettek, ennek különböző szintjein egyszerre többen is dolgozhattak. Lassan fölkerült a vászonra a tonnányi festék, ami a hozzáértő kezek által immáron erdő borította hegyekké, lerombolt földvárakká, emberek és állatok ezreivé vált: mozgalmas életképpé. Egy dombtetőn Árpád fejedelmet láthatjuk a törzsek vezéreivel, arrébb a harcosokat vágató lovaikon, a fejedelem asszony ökrök vontatta díszes szekérét, az özönlő népet szekereikkel, nyájaikkal, majd az ünneplőket a táltossal, táncosokkal, az előkészületet a lóáldozatra.

1894 pünkösd vasárnapján nyílt meg „A magyarok bejövetele” című körkép a nagyközönség számára Budapesten, a mai Hősök terén. A tervek szerint a megnyitás századik évfordulóján ismét látogatható lesz. De nem a fővárosban, hanem Ópusztaszeren, egy erre a célra tervezett impozáns épületben. Még a hetvenes évek elején született egy határozat, hogy Ópusztaszeren,

honfoglaló őseink első országgyűlésének színhelyén Nemzeti Történeti Emlékparkot kell létesíteni. A honfoglalást, a magyarság történetét idéző régészeti, néprajzi, művészeti kiállítások mellett itt kap méltó helyet a körkép is. Eredeti helyét még a múlt század végén a Szépművészeti Múzeum számára jelölték ki. Akkor az épületet lebontották, a gigantikus festményt Londonba vitték. Egy évtized múltán visszahozták s a Városligetben állították föl. A háborús bombázások során 1944-ben erősen megrongálódott, a vászon leszakadt, szétvagdalt darabjai nagy hengerekre tekerve vándoroltak raktárról raktárra. A dogmatikus kultúrpolitika nacionalista téma és vásáris megjelenítés vádjával illette, így sokáig senki nem mert érdemben hozzányúlni. De a történelem eseményei akkor is tények maradnak, ha nem beszélünk róluk. A honfoglalás pedig megtörtént. Ami a kép művészi kvalitásait illeti, talán elég arra utalnom, hogy alkotói valamennyien jeles festőművészek voltak, munkáikat múzeumaink őrzik. Az attraktív jelleg természetes velejárója a körkép műfajának. Ma már csak elvakult ember tagadhatja, hogy a Feszty-mű olyan kultúrtörténeti kuriózum, amiből ma már világszerte nagyon kevés

van, és ahol van, ott ugyancsak megbecsülik.

Szegedre szállításuk után először meg kellett tisztítani az óriási méretű képdarabokat a rájuk rakódott tömördek portól, piszoktól, majd nagy pontossággal fölmérni a kép állapotát, hiányait. Sajnos elég nagyméretű volt a pusztulása, de gondos munkával helyreállítható. S ami igen fontos, a figurális részek legnagyobb hányada megvan, a hiányzó felületek főként az égbolti sávból származnak. Szerencsére még a háború előtt kitűnő minőségű fényképeket készítettek a teljes kompozícióról, így az elveszett részek rekonstruálása sem jelent komolyabb gondot.

A tisztítás, felmérés munkájával párhuzamosan tervek kovácsolódtak a kép felállításának, illetve fölfüggesztésének módjára is. Neves restaurátor szakemberekből álló bizottság foglalkozott ezzel a kérdéssel. Először enyhe szögben találkozó nagy fakeretek jöttek szóba, de ez a megoldás egyrészt műfajidegen, másrészt számos technikai buktatót rejt magában. Többek között a nagyméretű vásznak önsúlyától származó kihasadás, a konvexitás jelensége okozott problémát. Kisterenyey Ervin restaurátor művész, aki 1975-től vezette a munkát, akkoriban ugyanis még úgy gon-

dolta, hogy a vászonnak ezt a belógását, hasasodását minden lehetséges módon ki kell küszöbölni. Minden egyéb kérdés, a restaurálási eljárásoktól a körkép épületének megtervezéséig ennek a szempontnak volt alárendelve. Ezért poliuretán habbal töltött papírlépcsőt szerkezetű paneleket kísérletezett ki, amelyekre a vásznat föl lehet ragasztani. Mivel a panel ívesre alakítható, nem hasasodik, a bizottság elfogadta a megoldást. A paneleket 4×15 méteresre tervezték, ennek megfelelően a nyolc méter széles képsávokat kettőbe vágták, széleiket pedig vasalással igyekeztek egyenessé varázsolni, hogy a korábbi kihasadásból eredő íveket eltüntessék. Időközben a Műanyagipari Kutatóintézet megrendelésre egy eltérő szerkezetű, ám a célnak inkább megfelelő panelt dolgozott ki. Kisterenyey Ervin emiatt sértve érezte érdekeit és lemondott a körkép restaurálásának munkálataiban való további részvételről.

Az épületnek az időben még csak a helye volt meg, a további munkát már ott, a végleges helyszínen kellett volna folytatni. Így a konzervált képrészeket újra föltekercselték, várva a további lépés lehetőségét. Ez el is érkezett, amikor az építés befejező szakaszához közeledett. Igen ám, csakhogy ekkor a korábbi munkát vezető restaurátor azt kezdte bizonyítani televízióban és újságcikkekben, hogy az a felfüggesztési mód, amit előzőleg kikísérletezett és szorgalmazott, a lehető legrosszabb megoldás, mert a vászonnak igenis hordósodnia kell. Új koncepciójának az áll a háttérben, hogy egy lengyel restaurátorcsoport — az atlantai (USA) körkép restaurálásának mintájára — úgy állította helyre a raclawicei csatát ábrázoló körképet, hogy annak vászna az eredeti állapotnak megfelelően behasasodik. A lengyel körkép, amelyet Jan Styka és társai festettek ugyanazokban az években, amikor Fesztyék a miénket, hasonló hanyattasban részesült. 1894-ben nyitották meg Lembergben, a századfordulón Budapesten mutatták be, majd visszavitték, s a II. világháború során azt is bombatalálat érte. Földarabolták, hengerekre tárolták. Wrocławba szállították és restaurálást is hasonló huzavona előzte meg. Végül is 1985-ben megnyitották a szakszerűen ujjaávarásolt panorámát.

A lengyel restaurátorok publikálták eljárásaikat. Így csak részben mondható meglepőnek, hogy a magyar szakemberek — hátat fordítva előző álláspontjuknak — most már az ő módszerük mellett törnek lándzsát. Pályázat kiírására került sor, melyre a lengyelek is benyújtották tervüket a Kisterenyey-Velledits szerzőpáros mellett. A lengyel pályázók javára született döntés. Azért hisszük, hogy helyesen, mert a magyar pályamű is a lengyel módszer alapjaira épül, a lengyeleknek viszont már nem kell kísérletezgetniük. Ugyanakkor az idő sürget: részben a századik évforduló 1994-ben, részben a világkiállítás, amelynek bizonyára egyik legvonzóbb látványossága lesz a Feszty-körkép.

SZÜCS ÁRPÁD

